

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

Angående betänkandet Ny förverkandelagstiftning (SOU 2021:100)

Ekobrottsmyndigheten lämnar härmed sitt yttrande över rubricerat betänkande.

Allmänna synpunkter

Ekobrottsmyndigheten tillstyrker i huvudsak utredningens förslag. Myndigheten bedömer att förslagen i allt väsentligt kommer att bidra till en effektivare och mer ändamålsenligt utformad förverkandelagstiftning och kan förväntas ge en positiv inverkan på Ekobrottsmyndighetens operativa verksamhet.

Genom den allmänna översynen av förverkandereglererna, bl. a. införandet av ett nytt 36 kapitel i brottsbalken, kommer lagstiftningen att bli mer strukturerad och därigenom enklare och tydligare att tillämpa.

De föreslagna ändringar som bedöms få störst betydelse för Ekobrottsmyndighetens del är följande.

Bestämmelserna om de ytterligare förverkandeutlösande brott som lagts till vid utökat förverkande (4.3) kommer att få betydelse för myndighetens utredningar. Grovt penningtvättsbrott, näringspenningtvätt, grovt brott, och grovt bokföringsbrott är brott som, även om de inte ger direkt vinning, ändå är tecken på avancerad ekonomisk brottslighet. Ofta grundas dessa brott på annan brottslighet som syftar till att ge ekonomisk vinning, t.ex. grova skattebrott eller förmögenhetsbrott, som i sig kan vara förverkandeutlösande. Dessa brott kan dock vara mer svårutredda och arbetsmässigt betungande, och den nya lagstiftningen ger Ekobrottsmyndigheten möjlighet att i större utsträckning avgöra var myndigheten bäst ska lägga sina utredningsresurser.

Presumptionsregeln (4.5) förväntas minska åklagares och utredares arbetsbörda med att reda ut ägarförhållanden till beslagttaget gods.

Av betydelse blir även det utökade tillämpningsområdet för sakförverkande (4.7) och bestämmelsen om att penningbeslag ska kunna användas för att säkra brottsvinster vid alla brottsutredningar (7.2.2). Lagstiftningen förväntas leda till att användandet av kvarstadsinstitutet kommer att minska till förmån för beslag och förverkande, vilket i sin tur förväntas underlätta hanteringen för Ekobrottsmyndigheten.

Bestämmelserna om självständigt förverkande av brottsvinster (5.6) förväntas ha betydelse för möjligheten att bättre kunna säkra brottsvinster och därigenom säkerställa att brott inte lönar sig.

I det följande kommenteras de avsnitt i utredningen där Ekobrottsmyndighetens överväganden skiljer sig från utredningens eller där myndigheten anser att förslagen behöver förtydligas.

Kapitel 4. Överväganden om en ny förverkandereglering i brottsbalken

4.7 Tillämpningsområdet för sakförverkande ska utvidgas

Ekobrottsmyndigheten delar utredningens bedömning att en utökad möjlighet till sakförverkande kommer att förenkla förfarandet och innebära ett minskat behov av att använda kvarstadsinstitutet.

Ekobrottsmyndigheten delar dock inte utredningens bedömning rörande 36 kap. 7 § fjärde stycket brottsbalken där det föreslås att förverkande ska bestämmas för varje person för sig, om en brottsvinst gjorts av flera gemensamt, och att de endast ska svara en för alla och alla för en om det föreligger särskilda skäl. Av utredningen framgår vidare att solidariskt ansvar i regel inte bör komma i fråga när det gäller relationen mellan fysiska personer.

Ekobrottsmyndigheten anser att detta är svårt att kombinera med förslaget att skadestånd inte ska ha företräde framför förverkande, utan att målsäganden ska ha rätt till ersättning av staten ur den förverkade egendomen. Särskilt i situationer med flera tilltalade där skadeståndsskyldighet kommer i fråga kommer åklagaren att behöva framställa dels ett förverkandeyrkande, dels ett skadeståndsyrkande. Om det rör sig om ett åtal för brott som begåtts tillsammans och i samförstånd, kommer åklagaren regelmässigt att yrka att de tilltalade ska åläggas skadeståndsskyldighet solidariskt. Förverkandeyrkandet kommer däremot, som förslaget är utformat, att vara uppdelat så att var och en av de tilltalade åläggs att utge var och ens enskilda brottsvinst.

Vill man att förslaget att målsäganden ska ha rätt till ersättning av staten ur förverkad egendom ska tillämpas mer effektivt, bör man ändra bestämmelsen så att solidariskt utbytesförverkande blir huvudregel. En sådan lösning framstår enligt Ekobrottsmyndigheten också som mer ändamålsenlig.

Ekobrottsmyndigheten vill även framhålla att de nya reglerna avseende sakförverkande kommer att kräva ny kompetens i form av sakkunskap om värdering. Detta kommer att gälla både för Ekobrottsmyndigheten och Polismyndigheten och kommer att innebära att myndigheterna antingen får nyanställa eller utbilda anställda alternativt upparbeta kanaler för att hyra in kompetensen utifrån, vilket kan förväntas medföra vissa ökade kostnader.

Kapitel 5. Självständigt förverkande av brottsvinster

5.6.2 Utformningen av bestämmelsen om självständigt förverkande av brottsvinster

Ekobrottsmyndigheten tillstyrker utredningens förslag att det i 36 kap. brottsbalken införs en ny form av förverkande – självständigt förverkande. Myndigheten delar utredningens bedömning att det är naturligt att egendom som härrör från brott kan förverkas oberoende av en fällande brottmålsdom.

Ekobrottsmyndigheten delar dock inte utredningens bedömning av hur beviskravet ska utformas. Utredningen har stannat vid att använda det generella beviskravet i tvistemål, dvs. styrkt eller visat. Det självständiga förverkandet är inte knutet till något visst begånget brott och talan kan föras utan att ha samband med en brottmålsrättegång. Samtidigt kan det förväntas att det självständiga förverkandet i praktiken ofta kommer att handläggas i samband med en brottmålsförhandling eller i vart fall hanteras av åklagare. Ekobrottsmyndigheten anser att det är olyckligt att föra in ytterligare en typ av beviskrav som normalt inte hör hemma i brottmål. Lagstiftningen blir mer lättillgänglig och lättillämpad om det i stället används begrepp från straffrättens område som parterna är väl förtrogna med och vana att tillämpa.

Ekobrottsmyndigheten, som delar uppfattningen att beviskravet för självständigt förverkande bör sättas högre än beviskravet för utvidgat förverkande, förordar i stället att beviskravet för utvidgat förverkande bestäms till ”mer sannolikt” och för självständigt förverkande till ”klart mer sannolikt”.

De flesta lagliga transaktionerna som är av någon omfattning i dagens samhälle registreras, dokumenteras eller lämnar digitala spår, vilket innebär att egendomens härkomst enkelt kan förklaras. Detta är, som utredningen påpekar, en klar skillnad mot de förhållanden som rådde 1999 då Förverkandeutredningen lämnade sitt förslag om utvidgat förverkande. Även detta är en omständighet som talar för att beviskravet för utvidgat förverkande skulle kunna sänkas.

Kapitel 6. Målsägandens rätt till förverkad egendom

6.4.2 Målsägandens möjlighet att göra sin rätt gällande bör förbättras och förenklas

Ekobrottsmyndigheten ser positivt på intentionen att förenkla processen för såväl målsägande som åklagare när det gäller att bedöma hur talan ska utformas. Det kan förväntas förenkla för målsäganden om denne kan vända sig till staten för att få ut skadestånd i stället för att behöva vända sig till den tilltalade. Ekobrottsmyndigheten ser därför fördelar med förslaget att brottsvinster ska kunna förverkas oberoende av om dessa motsvarar ett enskilt anspråk då skadan grundar sig på ett anspråk på pengar eller penningmedel, samt att staten ska svara för ersättning till målsägande upp till det belopp som influtit genom förverkandet.

Ekobrottsmyndigheten menar dock att det finns vissa frågor i förslaget som är otydliga och som behöver klargöras ytterligare.

En av dessa frågor är hur det är tänkt att domstolen ska gå tillväga för att bedöma storleken av det belopp som målsäganden ska ha rätt till ur förverkad egendom.

Enligt förslaget ska rätten på målsägandens yrkande pröva om målsäganden i relation till staten har rätt till de medel som eventuellt kan komma att förverkas. Ekobrottsmyndigheten uppfattar att det som ska förverkas är egendom som finns säkrad, även om betänkandet är något oklart i denna del. Av utredningen framgår att ett sådant yrkande bör kunna kompletteras med en talan om skadestånd eller bättre rätt gentemot förverkandesvaranden, t.ex. för det fall förverkande inte skulle komma att ske.

I de exempel som utredningen lägger fram synes man utgå från att det finns en målsägande och att denne har ett ersättningsanspråk som storleksmässigt ungefärligen motsvarar den förverkade brottsvinsten.

En situation som i praktiken torde bli vanlig är dock att målsägandens skadeståndsanspråk överstiger det belopp som finns säkrat och som åklagaren yrkar förverkande om och en fråga som uppkommer är hur målsäganden i dessa fall ska utforma sin talan.

I den, sannolikt vanligt förekommande situationen, då det finns flera målsägande som har ersättningsanspråk och då det kan fastställas att säkrade penningmedel härrör från brott mot dessa målsäganden men då målsägandenas sammanlagda skadeståndsyrkande överstiger de penningmedel som kan förverkas, till exempel för att den misstänkte redan gjort sig av med en del av brottsvinsten, kommer det även att uppkomma en fråga om hur målsägandena i relation till varandra har rätt till de förverkade medlen.

Ekobrottsmyndigheten önskar ett klargörande av hur domstolen ska göra sin prövning i dessa fall och om det är domstolen som ska besluta hur de förverkade pengarna ska fördelas mellan målsägandena eller om detta blir en fråga för Justitiekanslern att avgöra i samband med att pengarna ska betalas ut.

Kapitel 7. Straffprocessuella tvångsmedel

7.2.2 Bestämmelserna om penningbeslag bör kunna användas för att säkra brottsvinster vid alla brottsutredningar

Ekobrottsmyndigheten ställer sig positiv till att penningbeslaget görs generellt tillämpligt.

Ekobrottsmyndigheten noterar att penningbeslag inte längre kommer att kunna användas vid misstanke om näringspenningtvätt eftersom 12 § lagen (2014:307) om straff för penningtvättsbrott upphör att gälla och förvar enligt stöldgodslagen inte står upptaget i 27 kap. 1 a § rättegångsbalken som grund för penningbeslag.

Ekobrottsmyndigheten anser att detta är en brist och att penningbeslag alltså måste kunna användas även vid näringspenningtvätt.

Kapitel 8. En ny förfarandelag om rättegången vid förverkande och företagsbot

8.5.2 Utredningar såvitt gäller självständigt förverkande av brottsvinster

Utredningen föreslår att Polismyndigheten ska vara den myndighet som i de flesta fallen biträder åklagaren vid utredningar om självständigt förverkande av brottsvinster, men att även Säkerhetspolisen och Skatteverket kan biträda åklagaren. Ekobrottsmyndigheten vill i det här sammanhanget påpeka att det vid myndigheten, förutom poliser, också finns bl.a. civilanställda ekobrottsutredare och ekorevisorer som kommer att behöva tas i anspråk för dessa utredningar. Ekobrottsmyndigheten förutsätter att även dessa kommer att omfattas av bestämmelsen.

Ekobrottsmyndigheten finner att det är lämpligt att det, som utredningen föreslår, är en åklagare som ska leda utredningen om självständigt förverkande. Däremot bör frågan om att inleda en utredning inte vara förbehållen åklagaren utan ett beslut som fattas av polis. Den aktuella egendomen kommer normalt att påträffas av polis på plats, t.ex. i samband med en husrannsakan eller vid ett rutinmässigt fordonstopp. Det bör då vara polisen som i det inledande skedet kommer att ha bäst förutsättningar att göra bedömningen om det finns skäl att inleda en utredning utifrån iakttagelser av godset och de omständigheter under vilka detta påträffats och därför lättast utifrån situationen kan konstatera om egendomens värde inte synes stå i relation till de ekonomiska förutsättningarna hos personen som innehar den.

Ekobrottsmyndigheten ansluter sig till uppfattningen att det är nödvändigt att kunna göra husrannsakan eller kroppsvisitation för att ha möjlighet att utreda frågan om självständigt förverkande av brottsvinster, men menar att kravet på synnerlig anledning är för högt ställt. Utredningen har bedömt att ett beslut enligt förfarandelagen är att likställa med husrannsakan eller kroppsvisitation hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brott, eftersom det rör ett tvångsmedel mot någon som inte är misstänkt för brott.

Enligt Ekobrottsmyndighetens uppfattning går situationerna inte att jämställa. De situationer som avses i 28 kap. rättegångsbalken kan i många fall avse personer som är helt utomstående i förhållande till brottsmisstanken och blir inblandade mer av en tillfällighet, medan de föreslagna bestämmelserna i förfarandelagen visserligen inte rör en person som är misstänkt för ett specifikt brott, men väl misstänks inneha egendom som är åtkommen genom brott. Ekobrottsmyndighetens bedömning är därför att beviskravet för husrannsakan bör sättas lägre än ”synnerlig anledning anta”.

Kapitel 9 Förverkandebestämmelser i specialstraffrätten

9.7 Förslag till ändring i skattebrottslagen

Ekobrottsmyndigheten anser det nödvändigt med ett förtydligande av hur situationen är tänkt att hanteras rent praktiskt då penningmedel som belagts med kvarstad ska överföras till Skatteverket för avräkning mot skatteskulden enligt förslaget till ändring i 13 a § andra stycket skattebrottslagen.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Monica Rodrigo. I den slutliga handläggningen har rättschefen Gabriella Loman deltagit. I beredningen av ärendet har också seniora åklagaren Carl Renberg, vice kammarchefen Jonas Svanfeldt, seniora åklagaren Jerker Asplund och kammarkommissarien Inga-Lena Jonasson deltagit. Verksjuristen Marie-Louise Pettersson har varit föredragande.

Monica Rodrigo

Marie-Louise Pettersson

Expedition till
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till
ju.L5@regeringskansliet.se
ju.da@regeringskansliet.se